

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Коросташова І.М.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту «Митна академія»
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)*

СТАТУС ТА РОЛЬ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

Сьогодні в Україні продовжується формування недержавного самоврядного інституту адвокатури, призначенням якого, відповідно до ч.1 ст.2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» - є забезпечення здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в установленому законом порядку.

Питання пов'язані із статусом, роллю і місцем адвокатури України в судовому ладі держави досліджувались: Т.В. Варфоломієвою, Т.Б. Вільчик, І. Є. Марочкіним, Н. В. Сібільовою, Савченко А.В., Скрипнюк О.В. та іншими науковцями і практиками. Наразі, у зв'язку із змінами, внесеними до Основного Закону України, Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 02.06.2016 №1401-VIII, сьогодні, не дослідженими є низка питань, пов'язаних із статусом і роллю адвокатури у системі правосуддя, що й обумовило вибір теми даного дослідження.

Проведемо аналіз норм «Основних положень про роль адвокатів», Прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року та норм Конституції України і Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Так, в «Основних положеннях про роль адвокатів», Прийнятих VIII Конгресом ООН, зазначається, що адекватне забезпечення прав людини і основних свобод, на які усі люди мають право, надається їм в економічному, соціальному, культурному, суспільному і політичному житті і вимагає, щоб усі люди мали ефективну можливість користування юридичною допомогою,

здійснюваною незалежною юридичною професією («Основні положення про роль адвокатів», ООН; Положення, Міжнародний документ від 01.08.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_835).

Вищезазначеним міжнародним документом визначено роль професійних асоціацій адвокатів, що полягає у підтриманні професійних стандартів та етичних норм, захисті своїх членів від переслідувань та необґрунтованих обмежень і посягань, забезпеченні юридичної допомоги для усіх, хто має у ній потребу, та кооперуванні з урядом та іншими інститутами для досягнення цілей правосуддя і суспільного інтересу.

Конституційний статус адвокатури України та її роль (забезпечення захисту від звинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах), визначався попередньою редакцією ст.59 Основного закону України від 28.06.1996 №254к/96-ВР [3], й суттєво підсилено Законом України «Щодо внесення змін до Конституції України (стосовно правосуддя) від 02.06.2016 № 1401-VIII (Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) Верховна Рада України; Закон від 02.06.2016 № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>).

Зазначене обумовило формування адвокатури, як недержавного самоврядного інституту, що є незалежним від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб.

Досліджуючи конституційний статус адвокатури України, Вільчит Т.Б., зазначає, що місце адвокатури в сучасній правовій системі можна охарактеризувати як один із способів самообмеження державної влади за допомогою створення і функціонування незалежного правозахисного інституту, що сприяє своєю діяльністю виконанню конституційної функції держави – реалізації та захисту прав і свобод людини, а конституційно-правовий статус дозволяє адвокатурі брати активну участь у забезпеченні прав не тільки кожної людини, але і

усього громадянського суспільства, ефективно реалізувати правозахисну функцію, забезпечуючи взаємодію в діяльності інституційних систем держави і громадянського суспільства (Вільчик Т.Б. Конституційно-правовий статус адвокатури / Теорія і практика правознавства. – Вип. 2(8)/2015).

Скрипнюк О.В., пропонував уточнити тезу ст.59 Конституції України щодо свободи обрання собі захисника, оскільки на його думку, у попередній редакції цієї статті Основного закону України, вона начебто не узгоджується з обов'язком держави забезпечити професійний захист встановлених на конституційному рівні прав і свобод особи, зокрема, права на правову допомогу. Крім того, Скрипнюк О.В. також пропонував внести до Конституції України цілий розділ присвячений адвокатури, де має бути визначений правовий статус адвокатури, організація її структури, основні функції, визначення адвокатської діяльності, вимоги до адвокатів та інше. Однак, на думку автора цієї статті, така деталізація положень про адвокатуру в Основному законі України є недоцільною, оскільки більшість вищевказаних питань отримала свою правову регламентацію в нормах Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність». Так, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплено положення про те, що держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності (ч.2 ст.5).

Слід сказати, що сьогодні, в новій редакції Основного закону України, зазначені пропозиції все ж частково втілені в його нормах. Проведемо порівняльний аналіз старої та чинної редакції вищевказаної норми Конституції України.

Ст. 59 Конституції України (попередня редакція)	Ст. 59 Конституції України (в редакції ЗУ від 02.06.2016 № 1401-VIII)
Ч.1 Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Ч.2 Для забезпечення права на захист від звинувачення та надані правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах а Україні діє адвокатура.	Ч.1 Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Частину другу статті 59 виключено на підставі Закону № 1401-VIII від 02.06.2016}

Крім того, у розділ VIII «Правосуддя» Конституції України (в редакції ЗУ від 02.06.2016 № 1401-VIII), введено нову норму що певним чином визначає правовий статус адвокатури, її «оновлену» роль та місце в системі правосуддя (нарівні з прокуратурою). Так, згідно ст.131-2 чинної редакції Конституції України, для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. **Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.** Водночас вказана норма вказує на можливість визначення Законом винятків щодо представництва в суді у певних категоріях спорів (ч.4 с.131-2 Конституції України).

Крім того, п.п.11 п.161 Конституції України визначено конкретні дати з яких представництво в судах різних інстанцій, а також представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах буде здійснюватися виключно прокурорами або адвокатами (зміни мають відбутися поступово з 01.01.2017р. до 01.01.2020 року).

Однак, слід сказати, що зміст вказаної норми певним чином суперечить, як чинній редакції ст.59 Конституції України, так і міжнародним стандартам. Оскільки в ст.59 Основного закону України, хоча і вказується на право кожного на «професійну правничу допомогу», одночасно міститься норма, відповідно до якої – «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Зазначене протиріччя обумовлено тим, що значення слова «захисник» має набагато ширше значення ніж слово «адвокат».

Крім того, у «Основних положеннях про роль адвокатів», прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року), зазначається, що основні положення про

роль адвокатів, викладені у вказаному міжнародному акті сформульовано так, щоб допомагати державам-учасникам у їх завданні сприяти і забезпечувати належну роль адвокатів, яка має поважатися і гарантуватися урядами при розробці національного законодавства та його застосуванні як адвокатами, так і суддями, прокурорами, членами законодавчої та виконавчої влади і суспільством в цілому. А також вказується на те, що **ці принципи мають також застосовуватися до осіб, які здійснюють адвокатські функції без одержання формального статусу адвоката**. Тобто, відповідно до міжнародних стандартів, принципи, що визначають статус і роль адвокатури в Україні (державі-учасниці) та гарантії, що надаються державою адвокатури – так само мають поширюватись і на правників, які здійснюють адвокатські функції без одержання формального статусу адвоката.

Отже, у вказаному міжнародному стандарті, не йдеться про усунення осіб, які здійснюють адвокатські функції без одержання формального статусу адвоката від виконання таких функцій. Крім того, не можна стверджувати й про те, що всі вищезазначені особи виконують вказані функції не професійно.

Підсумовуючи, слід сказати, що в умовах соціальної незахищеності більшої частини населення країни, особливо важливим завданням держави є забезпечення доступу людей до справедливого правосуддя. Зазначене може бути досягнуто, в тому числі, доступною в матеріальному сенсі для всіх верств населення правовою допомогою (професійної правничої допомоги). Тому, суб'єкти права на конституційне провадження мають ініціювати подання до Конституційного Суду України, який має сказати своє слово, щодо окресленої проблеми.

Некім К.Г.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС перед Україною постало питання адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів у всіх сферах правового регулювання. Загальною тенденцією правового регулювання відносин на шляху до євроінтеграції є підвищення вимог у питаннях реалізації та захисту прав людини та їх стандартизація. За умов тенденції всебічного забезпечення прав людини, як того потребує уклад будь-якої європейської правової держави, не можуть стояти осторонь питання забезпечення професійного захисту прав, а отже, реформування більшою чи меншою мірою стосується й організації адвокатської діяльності відповідно до європейських стандартів.

Першим кроком у напрямку до гармонізації законодавства України із законодавством ЄС стало введення адвокатської монополії на представництво в судах України. Незважаючи на численні дискусії навколо цього питання, сьогодні відповідно до ст. 59 Конституції України, кожен має право на *професійну* правничу допомогу. Очевидно, з урахуванням останніх тенденцій, цілком вірогідними є й інші зміни, які впливатимуть на правовий статус адвоката та порядок регулювання адвокатської діяльності в Україні. Тому видається доцільним звернути увагу на підходи європейських законодавців до визначення засад регулювання адвокатської діяльності, зокрема, на те, як вирішується питання допуску до адвокатської професії, що набуває особливої актуальності в Україні після введення адвокатської монополії та суттєвого збільшення кількості бажаючих набутти право на заняття адвокатською діяльністю.

В Україні порядок набуття права на заняття адвокатською діяльністю встановлено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р., зокрема, відповідно до ст. 6 вказаного Закону, адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Цією ж статтею встановлені обмеження можливості бути адвокатом, а саме: наявність непогашеної чи незнятої судимості за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення